

ירושלים א' באדר תשע"ג

11.2.2013

חוות דעת על הרגמים במעלה רמת שלמה ירושלים

חוות דעת ניתנת בזאת לבקשתו של מר אליהו סולוביצ'יק שאתו סיירתי באתר, נשוא חוות הדעת, ביום כג' בכסלו 7.12.12. נתבקשתי להביע את דעתי בקשר לאתר המצוי מצפון לדרך יגאל ידן ומצפון לרחוב האדמו"ר מלובביץ, ממזרח לבתי שכונת רמת שלמה בירושלים. באותו מקום צפויות להתקיים עבודות פיתוח לצורך סלילת כביש חדש.

האתר מצוי על גבעה רמה השולטת על כל סביבתה, ממערב למסילת הדרך הראשית המובילה מירושלים צפונה. המקום שולט היטב על מערכת הדרכים הקדומות והמודרניות העוברות בסביבה, ועל שטח נרחב. מן המקום קיימת תצפית גם לעבר פסגת הר הזיתים.

על גבי הגבעה נראו 5-6 רגמים שהם ערימות אבנים מלאכותיות, מעשי אדם הנראות כתלוליות. במקום נראו מספר ריבועי חפירה ארכיאולוגיות וחתכים שלדברי סולוביצ'יק נחפרו על ידי רשות העתיקות לפני כמה חודשים. נמסר לו מרשות העתיקות שבמקום לא נמצא דבר וכי לא פורסם דבר אודות החפירה.

המקום מופיע בסקר ירושלים של ע. קלונר באזור הצפוני-מזרחי (תשס"ב) כאתרים מספר [102] 115, 114, (7). הוא הוגדר שם כרגמים וגלי אבנים מתקופת הברזל ב (המאות ז' – ו' לפנה"ס), בסביבה לוקטו גם שברי חרסים מתקופות מאוחרות יותר.

להלן התרשמותי: ראיתי חתך שנעשה בדופן של אחד הרגמים ובור חפירה שנעשה בפסגתו, וכן כמה ריבועי חפירה לידו. הרוגם מתרומם לגובה של כ-3.5 מ' ולפי הערכתי קוטרו הוא 15-20 מ'. ריבוע שלרגלי הרוגם נראים יסודות של קיר בנוי אבנים גדולות ובו 6-7 אבנים בנויות על הסלע בנדבך יחיד. האבנים מונחות על סלע שטוח שאולי פולס לצורך הבנייה. בחתך שנחפר דרך הרוגם נראים קירות תמך אנכיים לתמיכת מילוי האבנים, העשוי אבני שדה בגודל בינוני. קירות אלה נראים בחתך והם בנויים ארבע אבנים ויותר המונחות אנכית זו על גבי זו.

גופו של הרוגם עשוי מילוי אבנים ללא אדמה. כל האבנים הן בגודל שניתן לשאתו בידיים, ואין בהן אבנים גדולות. בתוך מילוי האבנים לא ראיתי חרסים, אך סביבת הרוגם ליקטתי כמה חרסים מתקופת הברזל ומתקופות מאוחרות (רומי-ביזנטים). סביב הרוגם יש עדות לפעילות חקלאית בעבר, כולל מחצבות וגתות, ממזרח לרוגם ישנו מטע מודרני של עצי פרי, תאנים וזיתים.

כמה רגמים נוספים בעלי אופי דומה נראים מערבה יותר בראש גבעה סמוכה, מצפון לבתי שכונת רמת שלמה. לפי הערכתי זהו שדה של כעשרים רגמים

מסקנות:

- א. מדובר בשדה של טומולי (TUMULI), רגמים מעשי אדם שהם קדומים ולא בני ימינו.
- ב. הרושם הוא שהם נבנו בתקופת הברזל – ימי בית ראשון.
- ג. הם ללא ספק מכוונים למטרה ידועה, ואינם ערימות סיקול סתמיות.

- ד. הם ממוקמים בראשי גבעות בנקודות נבחרות שמהן יש תצפית נרחבת על הסביבה.
- ה. ברוגם שבדקתי יש מילוי אבנים מכוון, שנבנה עם קירות תמך פנימיים.
- ו. לרגלי הרוגם נחשפה בנייה מכוונת של קיר שהיה כנראה קיר טבעת סביב מתקן המצוי מתחת לרוגם.
- ז. רגמים אלה קשורים ככל הנראה לירושלים הסמוכה, ולא ליישוב או לחוות כלשהן שהיו בסביבה הקרובה
- ח. הרגמים האלה דומים במיקומם ובאופיים לרגמים שנחפרו 1953 ממערב לירושלים בידי רות עמירן שזיהתה אותם בזמנו כבמות פולחן מימי מלכי יהודה.
- ט. יש לחפור אחד מן הרגמים ולראות מה בדיוק מסתתר מתחתיו.
- י. את שאר הרגמים יש לשמר. ובשום אופן אין להסיר או להרוס עדות היסטורית חשובה זו.
- יא. אופי הפעילות במקום ואופי הבניה של הרגמים מעידים על תקופת פעילות קצרה וארעית, שעליה מעיד גם מיעוט החרסים במקום.
- יב. לדעתי הרגמים הם מקום טכסים חד פעמיים, כנראה טכסי אזכרה שנערכו במקום בשלהי ימי הבית הראשון
- יג. הנושא דורש תשומת לב, ויש לעבור על תצלומי אוויר למיפוי מלא של שדה הרגמים.
- יד. מלבד הערך ההיסטורי יש לנושא הרגמים באזור זה גם ערך תיירותי – חינוכי, ומן הראוי לשלבם בגן ציבורי שיוקם במקום. דבר שייעשה לאחר חפירה מעמיקה של ארכיאולוגים מנוסים ולא בחפזון תחת איום הבולדוזרים המתקרבים.

בכבוד רב,

ד"ר גבריאל ברקאי ארכיאולוג
המחלקה ללימודי ארץ ישראל
אוניברסיטת בר – אילן